

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nauka.com. ua](http://www.economy.nauka.com.ua) | № 1, 2020 | 30.01.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.1.156](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.1.156)

УДК 657

*Л. В. Шевченко,
магістрант кафедри обліку і аудиту,
Київський національний університет технологій та дизайну
ORCID: 0000-0003-2376-3193*

МЕТОДИКА ОБЛІКУ КРИПТОВАЛЮТ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ДІЮЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА

*L. Shevchenko
master at the Department of Accounting and Audit,
Kyiv National University of Technology and Design*

THE METHOD OF ACCOUNTING OF CRYPTOCURRENCIES IN THE CONDITIONS OF INSTABILITY OF CURRENT LEGISLATION

Стаття присвячена сутності та порядку відображення в бухгалтерському обліку операцій з криптоактивами суб'єктами господарювання в умовах розвитку світової економіки. Розглянуто криптовалюту як різновид цифрових грошей. Охарактеризовано найвідоміші види криптовалют та стан криптовалютного ринку протягом 2019 року. Розглянуто правове регулювання криптовалюти в різних країнах. Окрему увагу приділено питанню визнання та нормативно-правовому регулюванню обліку криптовалюти в Україні.

Встановлено, що криптоактиви можуть бути оприбутковані на баланс суб'єкта господарювання шляхом придбання, отримання як засобу платежу за продукцію, товари, роботи та послуги, набуті внаслідок інвестицій на ринку криптовалют та одержані самостійно внаслідок криптовалютного майнінгу. В процесі дослідження доведено, що криптоактиви потребують методичного та теоретичного обґрунтування в умовах нестабільності діючого законодавства. Запропоновано здійснювати облік криптоактивів за допомогою міжнародних стандартів фінансової звітності. Описано принцип роботи блокчейну та наведено переваги використання цієї технології як самостійної системи для ведення бухгалтерського обліку криптовалюти.

The article deals with the essence and procedure of accounting for transactions with crypto-assets by economic entities in the conditions of development of the world economy. Cryptocurrency is considered as a kind of digital money. We are going to described most famous types of cryptocurrencies and the state of the cryptocurrency market in 2019 are described. Also we would like to show the legal regulation of cryptocurrency in different countries.

It has been proven that the rapid development of the cryptocurrency market is characterized not only by growth but also by small downturns, but the general trend has a positive trend. The article focuses on the issue of recognition and regulation of cryptocurrency accounting in Ukraine.

It has been established that cryptocurrencies can be acquired by the entity's on its balance sheet by purchasing, receiving as payment for products, goods, works and services acquired as a result of investments in the cryptocurrency market and obtained independently as a result of cryptocurrency mining. During the research it was conducted that crypto-assets need methodological and theoretical substantiation in the conditions of instability of current legislation. It is suggested that crypto assets be accounted for using international financial reporting standards. The possible methods of accounting for cryptocurrency are listed down: namely accounting for IAS 38 Intangible Assets and accounting for IAS 2 Inventories. It is implemented that the most optimal method for cryptocurrency is accounting under IAS 38 because their characteristics are most consistent with identifying them as an intangible asset. The principle of blockchain operation is described. The main benefits of blockchain use were highlighted during the study, such as cost savings, anonymity, lower risk and increase the security level, increased accuracy, decentralization, faster transaction execution. It is found that the use of blockchain in the accounting process will solve the problems of hiding illegal transactions, intentional or erroneous correction of performed business transactions and partial entry of information in the accounting system, etc.

Ключові слова: криптовалюта; криптоактив; блокчейн; бухгалтерський облік; токен; цифрова валюта.

Keywords: cryptocurrency; crypto-assets; blockchain; accounting; token; digital currency.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток світових торгових систем, глобалізація та зростання уваги до науково-технологічних і інформаційних досліджень, привели до появи нового фінансового інструменту, який дозволяє значно спростити процес проведення платежів за товари та послуги між фізичними і юридичними особами, забезпечити прозору інвестиційну діяльність і використовувати новітні технології для поліпшення якості життя. Криптовалютою називають децентралізовані конвертовані цифрові валюти, засновані на математичних принципах, які генеруються і управляються автоматично за допомогою програмного забезпечення. Паралельно з впровадженням криптовалюти широкого поширення набула технологія блокчейн, на основі якої функціонує біткоїн. Однак, проведення операцій з криптовалютою потребують обов'язкового контролю зі сторони держави. Нормативно-правова база України, на жаль, не регулює ведення обліку криптовалюти, тому дана тема є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням облікового аспекту здійснення операцій з криптовалютою займалися такі вітчизняні вчені, як К. Ярова, В. Костюченко, Т. Яцик, О. Петрук, С. Волосович, Ю. Баранюк, О. Загнітко, А. Кувшинова та К. Безверхий. Серед іноземних вчених вагомих внесок у дослідження даної теми зробили П. Деланей, Е. Брігхем, Д. Бекхем, С. Феленштейн, Ф. Вуд, М.Р. Метью, Д. Блейк та інші. Незважаючи на значну кількість зарубіжних та вітчизняних досліджень, питання коректного відображення цифрової валюти залишається відкритим і потребує негайного вирішення.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є вивчення сутності криптовалют і технології блокчейну, її вплив на подальший розвиток бухгалтерського обліку, а також визначення теоретико-методичних засад обліку криптовалюти та аналіз нормативно-правового регулювання цифрової валюти законодавством України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перша криптовалюта була створена у 2008 році і отримала назву біткоїн. Сьогодні кожна криптовалюта має ряд характерних можливостей, свою сферу використання та сервіс обслуговування. Криптовалюти випускаються децентралізовано і регулюється спеціальним програмним забезпеченням. Таку валюту можна отримати у результаті майнінгу (видобутку), шляхом придбання на криптобіржах та отримавши оплату за надані підприємством послуги. Однак, майнінг деяких валют сьогодні технологічно ускладнюється в умовах збільшення їх кількості [3].

Основну частку ринку криптовалюти посідають біткоїни. Однак крім біткоїнів існує понад дві тисячі видів криптовалют, що іменують альткоїнами. За останніми даними на світовому ринку функціонує 2396 альтернативні валюти [9]. Характеристику найбільш розповсюджених криптовалют наведено у табл. 1.

Таблиця 1.
Характеристика найбільш розповсюджених криптовалют

№	Назва крипто валют	Характеристика
1.	Bitcoin (BTC)	найпоширеніша криптовалюта, яка займає більшу частину крипторинку
2.	Ethereum(ETH)	валюта заснована на технології блокчейну та смарт-контакту, в основі якого лежить алгоритм, що дозволяє автоматично виконувати умови передбачені договором
3.	Bitcoin Cash (BCH)	одне з відгалужень біткоіна, що відрізняється підвищеною швидкістю транзакцій.
4.	Ripple (XRP)	валюта яка може здійснювати всі види фінансових операцій, проводить обмін будь-яких валют без конверсії
5.	Tether (USDT)	монета вартість якої є незмінною і дорівнює одному долару.
6.	Bitcoin SV (BSV)	відгалуження Bitcoin Cash, яке дозволяє проводити транзакції ще швидше
7.	Binance coin (BNB)	валюта, що працює на технології розумного контакту
8.	Litecoin (LTC)	монета створена, як альтернатива біткоіну
9.	EOS	Працює як майданчик для розробки додатків, приділяючи велику увагу безпеці проведення операцій
10.	Dash (DASH)	сприяє підвищеній конфіденційності операцій

Станом на 16 січня 2020 року загальна капіталізація ринку цифрових валют складає 237 млрд. дол. Капіталізація ринку криптовалют - це показник, який відображає суму капіталізацій кожного блокчейн-проекту, який вивів свої токени і монети на криптовалютну біржу. Чим більше створених крипто-одиниць, тим більша ринкова капіталізація криптовалют. Досліджено стан загальної ринкової капіталізації за 2019 рік (рис. 1) [9].

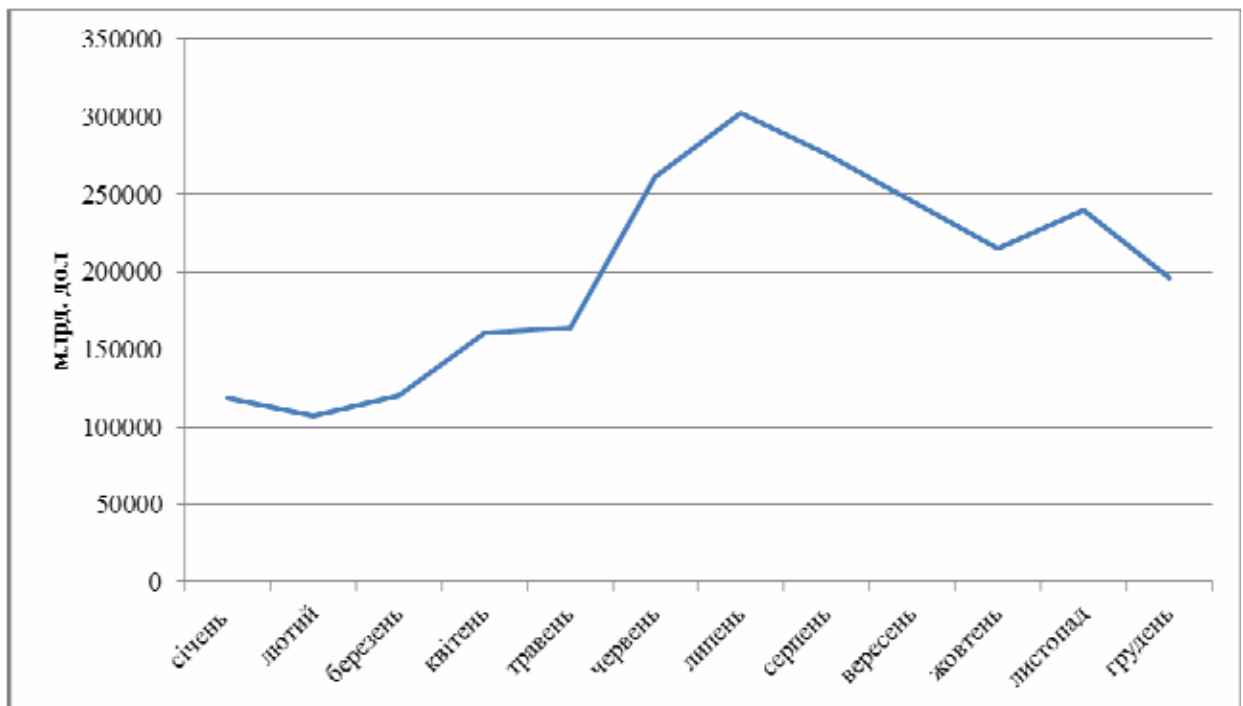

Рис. 1. Загальна ринкова капіталізація криптовалюти за 2019 рік

За останній рік рівень загальної ринкової капіталізації збільшився до 197 млрд. дол., тоді як на початку 2019 року цей показник становив лише 119 млрд. дол. Вплив на ринкову капіталізацію криптовалют здійснює загальний ринковий попит, а також поведінка великих трейдерів на біржах та нові розробки в області криптовалют. Так, спад загальної ринкової капіталізації ринку криптовалют у липні 2019 року був зумовлений виведенням 850 млн. дол. з криптовалютної біржі Bitfipex.

В умовах розвитку криптовалютного ринку обов'язкового розгляду потребують проблеми правового регулювання операцій з криптовалютою в Україні та закордоном. Деякі країни категорично заборонили використання криптовалют. До їх числа відноситься Алжир, Болівія, В'єтнам, Єгипет, Ірак, Марокко, Непал, ОАЕ, Пакистан.

В Європейському Союзі криптовалюта була класифікована Європейським центральним банком як конвертована, децентралізована віртуальна валюта. Документу, який би безпосередньо регулював криптовалюту, поки немає, в зв'язку з чим європейським банкам було рекомендовано утримуватися від проведення операцій з криптовалютою до встановлення її правового режиму.

В Японії криптовалюту можуть використовувати як засіб платежу, а діяльність майданчиків з купівлі і продажу криптовалюти ліцензується.

Централізувати криптовалюту збираються у Саудівській Аравії, таким чином банки будуть повністю контролювати операції з валютою на ринку. Законодавством Франції не забороняється використання криптовалюти, однак уряд потребує розкриття анонімності всіх транзакцій і сприяє їх оподаткуванню.

У Казахстані планують випустити свою криптовалюту, яку будуть забезпечувати фіантні гроші. Венесуела у 2018 році вже випустила першу державну цифрову валюту, що забезпечена запасами нафти, бензину та золота.

У США єдина концепція правового регулювання біткоїнів так і не була визначена. А Канада дозволяє використовувати криптовалюту в цілях оплати товарів і послуг за правилами бартерних угод, законним платіжним засобом вона не визнається. Канадське податкове агентство характеризує криптовалюту як цифровий товар.

У Швейцарії криптовалюта знаходиться на одному рівні з іноземними валютами, операції з криптовалютою не обкладаються податком на додану вартість. При цьому, для ряду операцій з криптовалютою потрібно отримати ліцензію.

В Ізраїлі, відповідно до проекту податкової служби, криптовалюта розглядається у якості активу, що підлягає оподаткуванню. Як майно до оподаткування розглядає криптовалюта і в Норвегії.

22 грудня 2017 р Президент Білорусії А. Г. Лукашенко підписав Декрет «Про розвиток цифрової економіки», який дозволяє продавати, купувати, зберігати та видобувати криптовалюту.

Україна входить до десятки країн світу за кількістю користувачів криптовалюти. Однак, правовий статус криптовалют і відносин, що виникають в результаті їх використання, не визначений. Незважаючи на це, Національний банк України активно вивчає досвід інших країн з метою врегулювання цих відносин в європейському та загальносвітовому контексті.

Невирішеним залишається і питання щодо оподаткування та бухгалтерського обліку криптовалютних операцій. За відсутність будь-яких спеціальних норм до них застосовуються стандартні правила обліку.

У 2014 році Національним банком України (далі -НБУ) криптовалюту було визнано як грошовий сурогат, що не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України у якості засобу платежу. Згодом НБУ було уточнено, що використання криптовалюти в Україні не заборонено, але законного статусу не має. Листом НБУ від 22 березня 2018 року було скасовано визначення криптовалюти як грошового сурогату.

У 2019 році на розгляд Верховної Ради було подано проект закону «Про внесення змін до податкового кодексу та інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами». Проект надає характеристику ряду визначень, таких як «криптоактив» «токен-актив», «розподілений реєстр», «віртуальний актив», «токен» [7].

Проектом регулюється процес оподаткування, так операції з обліку криптоактивів не будуть обкладатися ПДВ, а інвестиційний прибуток у результаті продажу криптоактивів на 5 років має бути оподаткований податком на доходи фізичних осіб, ставка якого становитиме 5% і т. д.

Правові засади процесу регулювання бухгалтерського обліку криптовалюти залишаються відкритими. Тому при веденні обліку цифрової валюти доречно буде використовувати існуючі міжнародні стандарти фінансової звітності.

Залежно від існуючих бізнес-моделей суб'єкта господарювання можуть бути застосовані різні методи обліку криптовалют:

- Відповідно до МСБО 38 «Нематеріальні активи»[2];
- Відповідно до МСБО 2 «Запаси»[1].

Доведено, що найбільш оптимальним методом є облік криптовалют за МСБО 38, оскільки їх характеристика найбільш відповідає визначенню їх як нематеріального активу. Згідно з МСБО 38 нематеріальними активами є ідентифіковані немонетарні активи, що не мають фізичної форми та можуть бути відокремлені від власника, передані чи продані[1].

МСБО 38 «Нематеріальні активи» дозволяє визначити собівартість та переоцінку криптоактивів. Криптоактиви повинні оцінюватися за собівартістю під час первісного визнання, а згодом - як собівартість за вирахуванням накопиченої амортизації та збитків від зменшення корисності активів. Використовуючи модель переоцінки, криптоактиви можна обліковувати за переоціненою сумою, якщо для них наявний активний ринок; однак це може стосуватися не всіх криптовалют. Для всіх криптоактивів одного класу слід використовувати однакову модель оцінки. Якщо є активи, для яких немає активного ринку, то ці активи слід оцінювати за собівартістю [8].

Суб'єкт господарювання повинен оцінити термін корисного використання криптовалюти як обмежений чи невизначений. Невизначений строк корисного використання не обмежує період, протягом

якого актив зможе генерувати чисті грошові надходження для суб'єкта господарювання. Беручи до уваги характеристику криптовалюти, то їх слід вважати активами, що мають невизначений термін експлуатації. Нематеріальний актив з невизначеним строком корисного використання не амортизується, але повинен щорічно перевірятися на предмет зменшення корисності.

Оскільки при визнанні та оцінці криптовалют існує велика кількість різних винятків, потрібно розкривати всю наявну інформацію так, щоб вона була зрозуміла користувачам. МСБО 1 «Подання фінансової звітності» [5] вимагає від суб'єкта господарювання оприлюднення рішень, зроблених його керівництвом щодо обліку запасів активів, в даному випадку криптовалют, якщо такі були частиною рішень, які суттєво вплинули на суми, зазначені у фінансових звітах. У свою чергу, МСБО 10 «Події після звітного періоду» [6] вимагає від суб'єкта господарювання розкривати будь-які істотні події, що не коригуються.

Для обліку криптоактивів рекомендовано введення окремого субрахунку 128 «Криптоактив» до синтетичного рахунку 12, що не суперечить існуючому Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій [4]. Запропонована кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку криптоактивів (табл. 2).

Таблиця 2.
Типові проводки з бухгалтерського обліку криптоактивів

№	Зміст	Дебет	Кредит
1.	Видобуток крипто активу	154	117,66,65
2.	1) Купівля криптоактиву за грошові кошти 2) Оприбуткування криптоактиву 3) Перераховано кошти за крипто актив	154 128 «Криптоактив» 631	631 154 301
3.	1) Придбання віртуальної валюти на криптобіржі 2) Оприбуткування криптоактиву 3) Перераховано коштів за криптоактив	154 128 «Криптоактив» 68	68 154 311
4.	Втрата криптоактивів у результаті хакерської атаки	97	128 «Криптоактив»
5.	1) Придбання товарів у постачальника 2) Розрахунок криптоактивами за отримані товари	28 631	631 128 «Криптоактив»

Розрахунки з цифровою валютою здійснюються у вигляді транзакцій, що записуються в блокчейні, ця технологія лежить в основі створення кожної валюти. Загалом блокчейн функціонує як відкрита мережа, це означає, що інформація в системі може бути доступна будь-яким іншим користувачам Інтернету, однак приватні блокчейни, з обмеженим доступом, також існують.

Технологія блокчейну змінить майбутнє, вплине на всі соціальні інститути, а особливо на бухгалтерський облік. Такий величезний і все зростаючий інтерес до технології блокчейну пояснюється досить просто. Відомо, що найважливішою умовою ведення бізнесу є довіра. Також відомо, що практично жодна сфера бізнесу не може обійтися без посередників. Якщо дуже коротко, то технологія блокчейну допомагає вирішити проблему довіри між партнерами і заощадити на посередниках.

Технологія представлена у вигляді гігантської всесвітньої бази даних, яка немає власника і настільки широко розповсюджена, що в неї практично неможливо внести зміни навіть операторам, що ці дані зберігали. Кожна транзакція, іншими словами «блок», передається і перевіряється майнерами, число яких необмежене і сприяє надійності системи. Після підтвердження правильності здійсненої операції всіма майнерами блок приєднується до ланцюга. Блок не підлягає видаленню оскільки містить інформацію про попередні транзакції.

Використання блокчейну в бухгалтерському обліку вирішить проблеми приховання незаконних транзакцій, навмисного чи помилкового виправлення здійснених господарських операцій та часткового занесення інформації до облікової системи і т.д.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, професійне і наукове обговорення обліку криптоактивів розпочато, а методичні організації з обліку та регуляторні органи активно досліджують цю сферу, яка вкрай потребує інституалізації. Із зростанням інтересу до криптоіндустрії зростатиме і кількість посередників, зацікавлених у придбанні, продажу та зберіганні цих активів. Це підвищує важливість впровадження виваженої облікової політики та забезпечення її послідовного застосування для подібних операцій, а також відповідного розкриття у фінансовій звітності для інформування користувачів.

За умов відсутності спеціальних стандартів і директив для того, щоб ідентифікувати криптоактив, отриманий в обмін на товари або послуги, певним видом активу і точно його оцінити, суб'єкту господарювання необхідно прийняти рішення, керуючись професійним судженням. Безсумнівно, що кожен

криптоактив повинен розглядатися відповідно до його специфічних характеристик. Однак існуюча практика використання міжнародних стандартів, що була впроваджена до виникнення цифрової економіки не передбачала обліку криптографічних активів.

Визначення криптовалюти найбільш походить на визначення нематеріальних активів, тому в процесі дослідження запропоновано для регулювання обліку криптоактивів керуватися МСБО 38 «Нематеріальні активи». Існує спектр суттєвих аспектів, які потребують подальших досліджень, оскільки облікова наука та практика виявилися не готовими до викликів криптоіндустрії і діюче законодавство все ще визначається з методикою обліку криптоактивів, натомість цифрові технології та віртуальні ринки продовжують динамічно розвиватися та впроваджуватися в практичну діяльність суб'єктів господарювання.

Список літератури.

1. Запаси. *Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2*. Міжнародний документ № 929_010 від 12.03.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010 (дата звернення 16.01.2020).

2. Нематеріальні активи. *Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38*. Міжнародний документ № 929_050 від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050 (дата звернення 16.01.2020).

3. Петрук О. Сутність криптовалюти як методологічна передумова її відображення. *Вісник ЖДТУ. Сер. «Економічні науки»*. 2017. Вип. 4 (82). С. 38–55.

4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та інструкція про його застосування. *Наказ Міністерства фінансів України* від 30.11.1999 р. № 291. URL: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=293534 (дата звернення 16.01.2020).

5. Подання фінансової звітності. *Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1*. Міжнародний документ № 929_013 від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013 (дата звернення 16.01.2020).

6. Події після звітного періоду *Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 10*. Міжнародний документ № z0725-99 від 01.01.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (дата звернення 16.01.2020).

7. Про внесення змін до податкового кодексу та інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами. *Проект закону України № 2461* від 15.11.2019. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/II00814A.html (дата звернення 16.01.2020).

8. Яцик Т. Методика фінансового обліку криптовалюти як особливого виду електронних грошей. *Молодий вчений*. 2017. № 2 (42). С. 350–353.

9. TradingView. *Ринок криптовалют*. URL: <https://www.tradingview.com/markets/cryptocurrencies/prices-all> (дата звернення 16.01.2020).

References.

1. IASB (2013), “International Accounting Standard 2 “Inventories”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010 (Accessed 16 January 2020).

2. IASB (2012), “International Accounting Standard 38 “Intangible Assets”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050 (Accessed 16 January 2020).

3. Petruk O. M. (2017), “Essence of cryptocurrency as methodological prerequisite of its accounting reflection”, *Visnyk ZhDTU. Ekonomichni nauky*, vol.4 (82), Ukraine, pp. 38–55.

4. Cabinet of Ministers of Ukraine (1999), “Chart of accounts of assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations”, available at: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=293534 (Accessed 16 January 2020).

5. IASB (2012), “International Accounting Standard 1 “Presentation of Financial Statements”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013 (Accessed 16 January 2020).

6. IASB (2012), “International Accounting Standard 10 “Events after the Reporting Period”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (Accessed 16 January 2020).

7. Verkhovna Rada of Ukraine (2019), Draft law of Ukraine “On amendments to the Tax Code of Ukraine and some other laws of Ukraine on taxation of operations with crypto-assets”, available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/II00814A.html (Accessed 16 January 2020).

8. Yatsyk, T. (2017), “Methods of financial accounting for cryptocurrency as a special kind of electronic money”, *Molodyj vchenyj*, vol. (42), pp. 350–353.

9. TradingView (2020) “Cryptocurrency market”, available at: <https://www.tradingview.com/markets/cryptocurrencies/prices-all/> (Accessed 16 January 2020).

Стаття надійшла до редакції 20.01.2020 р.